

BOGDÁNY GYULA

Az emberölési ügyek nyomozási hibáiról és a szerencse jelentőségéről

„A rendőr jól ismeri a tevékenységét szabályozó előírásokat, munkáját lelkiismeretesen, magas színvonalon, törvényesen, szakszerűen, hatékonyan végzi. Bővíti szakmai ismereteit, fejleszti képességeit. Az elkövetett hibák elemzésével mindent megtesz azért, hogy azok ne ismétlődjenek meg.”¹

A rangos hazai történelmi folyóirat közelmúltban megjelent tematikus lapszáma a *Mi lett volna, ha?*, eddig szakmaiatlannak tűnő kérdés köré rendezte neves kutatóknak a magyar történelem néhány sorsfordító elágazása lehetőségéről alkotott véleményét.² Tekintve, hogy mind a történettudomány, mind a kriminalisztika a saját, de sok szempontból hasonló módszertanával, egyazon célt, a múlt minél pontosabb megismerését kutatja, érdemes áttekinteni, hogy a jogilag releváns tények jogi érdekből és jogi keretek között történő megismerési folyamatára, a nyomozásra milyen hatással lehet bizonyos változók megléte vagy hiánya. Témánkat a legősibb, a legtöbbet kutatott deliktum, az emberölés nyomozásában felvetődő véletlenszerű kedvező események, az igyekezet ellenére bekövetkező hibák hatásaira és utóbbiak kivédesi lehetőségeire összpontosítjuk, és döntően Bács-Kiskun megyei jogesetekkel támasztjuk alá.

A bűnözés összességében az erőszakos bűnözés csekély hányadot alkot, de a szubjektív biztonságérzetre gyakorolt kedvezőtlen hatásával jelentősen befolyásolja a közállapotok megítélését. Különösen a fejlett országokban, ahol az erőszakos bűnözéssel szemben alacsony a társadalom toleranciaszintje.³ Kimagasló társadalomra veszélyességük, tárgyi súlyuk folytán a legkiri-

¹ A Rendőri Hivatás Etikai Kódexe. 8. A munka minőségéről. <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/tes-tulet/altalanosan/a-rendori-hivatas-etikai-kodexe>

² Rubicon, 2018/10.

³ Az előző és a következő évek adataihoz viszonyítva Anders Breivik 2011-ben, az oslói kormányzati negyedben és Utøya szigetén, robbantással és lőfegyverrel elkövetett, összetett cselekménye a sértettek számát figyelembe véve megnégyszerezte a Norvégiában történt emberölések számát. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Homicides_recorded_by_the_police,_2002%E2%80%932012_YB14.png

vöbbrörszakos bñncselekmények, az emberölések nyomozásai jelentős szervezeti nyomás és fokozott társadalmi érdeklődés mellett zajlanak.⁴

Az általános nyomozó hatósági jogkört gyakorló rendörség szervezete részéről a kitüntetett figyelem nem csupán a követelménytámasztásban, de arányos eszköz- és erőkoncentráció megteremtésében jelenik meg. A közvéleményt a média aktivitása tartja éberen, e nyomás a nyomozó hatóság irányába a pozitív hírek igényével hivatkozik a jogos – de nem csekély mértékben manipulált – társadalmi érdekre⁵, miközben a helyszínelő típusú sorozatok vagy a bulvárlapok bñnügyi rovatai révén kéretlen álszakmai kiképzésben is részesíti a nézőket/olvasókat.⁶

A sértettek száma, személye (például közismert személyiség vagy hozzátartozója, gyermek vagy családanya, rendvédelmi szerv vagy kisebbség tagja), az esetek gyakorisága (például azonos településen vagy sorozatba illően), az elkövetés körülményei (például nyilvános helyen vagy brutalitással), esetleg e tényezők együttesen olyan elvárását támasztanak a nyomozó hatóság a gyors és sikeres munkája vonatkozásában, ami rendkívüli összpontosítást igényel a nyomozás irányítótól és az abban részt vevőktől.

A nyomozásokban esett hibák típusai, jelentőségük, felismerésük és kivédésük néhány lehetséges módja

Az emberölési esetek többségében – hiszen az elkövető kézre kerítése haszthatatlan – a nyomozás forrónyomos felderítéssel (régébbi terminológia szerint forrónyomon üldözéssel) kezdődik. Ennek célja az elkövető kilétének megállapítása, elfogása, a személyi és a tárgyi bizonyítékok felkutatása, lefoglalása, valamint a felderítéshez és a sikeres bizonyításhoz szükséges lényegi információk mihamarabbi beszerzése.⁷

⁴ Sárkány István: Az erőszakos bñnözés és a terrorizmus azonos és eltérő kriminológiai jellemzőinek vázlatos áttekintése. *Belügyi Szemle*, 2018/3., 132–133. o.; Bakóczy Antal – Sárkány István: Erőszak a bñnözésben. BM Kiadó, Budapest, 2001, 133–135. o.

⁵ Korinek László: A bñnözés visszatükröződése. *Látens bñnözés, bñnözésábrázolás, félelem a bñnözéstől*. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológiai ismeretek – Bñnözés – Bñnözéskezelés*. Corvina Kiadó, Budapest, 1996, 82–83. o.

⁶ Petrétei Dávid – Angyal Miklós: Hol tart ma a kriminalisztika ontogenezise? *Magyar Jog*, 2018/1., 51–57. o.
https://www.researchgate.net/profile/David_Petretai/publication/323385105_Hol_tart_ma_a_kriminalisztika_ontogenezise/links/5a91f0940f7e9ba4296db3f7/Hol-tart-ma-a-kriminalisztika-ontogenezise.pdf

⁷ Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika I–II*. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 1110–1011. o.

A forrónyomos felderítés nyomozásszervezési modellje eltér a klasszikus, vonalszerű, teljesítési időkkal szakaszolt, gyarapodó és rendezett adatokkal operáló nyomozási modelltől. Az eltérés döntően abban mutatkozik meg, hogy a nyomozásban részt vevők teljes köréhez rövid idő alatt nagy mennyiségű új adat, információ érkezik, ezáltal lerövidül az információk továbbítására, feldolgozására, elemzésére, értékelésére rendelkezésre álló idő, miközben – szintén a teljes állományra vonatkozóan – megnövekszik a döntéshozatali felelősség.

Megfelelő vezetői koncepció esetén a beosztottak is részesei ennek a folyamatnak. Gondoljunk az ügyeleti szolgálat, a helyszínbiztosítók, a szemlebizottság tagjai, az adatgyűjtők, a kihallgatásokat folytatók, a digitális adatok beszerzését és értékelését végzők, a közterületi vagy a körzeti megbízotti szolgálat tagjainak az előttük keletkező, az általuk beszerzett vagy hozzájuk beérkező adatok relevancia szerinti értékelő tevékenységére és a rögzítésről, továbbításról hozott döntéshozatali felelősségére.

A nyomozás irányítóját a szakmai tapasztalata és ismeretei, valamint – hangsúlyosan – az intuitív képességei teszik alkalmassá arra, hogy az adott időben meglévő adatok alapján a siker felé irányuló, megfelelő döntést meghozza.

Ezek a döntések kisebb részben jogi vagy adminisztratív természetűek (például védő kirendelése, ügyészség értesítése, elektronikus irat jóváhagyása, aláírása, továbbítása), döntően azonban kriminalisztikai jellegűek.

Amíg azonban az adminisztráció területén elkövetett hibák, hiányosságok (például az ügy kettős iktatása vagy a hozzátartozó értesítéséről szóló feljegyzés elmaradása) nem vagy szinte alig járnak a nyomozás sikere szempontjából káros következménnyel, és könnyen korrigálhatók, addig a törvényesség és hitelesség körében elkövetett hibák (például a hamis szakvéleményadással, a tanúzási akadályokkal kapcsolatos helytelen vagy hiányos figyelmeztetések, vagy a bűnjelek megőrzési láncának megszakadása) nem kizárhatóan, de nagyobb erőfeszítéssel hozhatók helyre.

Egy Balotaszálláson, 2008-ban elkövetett kettős emberölés ügyében gyanúsított személy egyik – igaz, formális – kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv az iratok rendezetlen kezelése folytán „elkallódott”, amit az előadó a Robotzsaru rendszerből kinyomtatott, nem hitelesített irattal igyekezett palástolni. A bíróság által észlelt hiányosságot jogszerűen nem lehetett pótolni – bár az eljárási cselekmény tényét és az ott történeteket mind a terhelt, mind a védő elismerte –, a kérdéses eljárási cselekményt a bíróság kirekesztette a bizonyítékok köréből.

Ugyanebben az ügyben a nagyszámú bűnjeltárggyal kapcsolatos kaotikus dokumentálás is veszélyeztette a bizonyítás sikerét, amely a holttesteknek a terhelt általi megsemmisítése, a késleltetett felfedezés és a terhelt kitartó tagadása miatt más szempontból is nehezített volt.

Az igazi, az ügy sorsát tekintve súlyos, akár végzetes defektusokat kriminalisztikai hibák okozzák.⁸

A krimináltechnika alkalmazásában következhetnek be egyebek között a kriminalisztikai fényképezés (például arányítás elmaradása) problémái, a nyomkutató, -előhívás, -rögzítés módszerének helytelen megválasztása (például DNS-roncsoló anyag daktiloszkópiai célú felületi felvitele, légáramlatban megkísérelt mikroanyagmaradvány-kutatás, vagy a nyomkövető kutya vezetőszára okozta lábbelinyom-megsemmisülés), valamint – kiemelten – a bűnjelek szakszerűtlen csomagolása (például rothadás, párolgás, alakvesztés) és a nyomszennyeződés, -kereszteződés (kontamináció)!

A 2000-es évek második felében, M. községben elkövetett, felderítetlen emberölés ügyében, az elkövető által használt kézmosó szivacs nyirkosan került át nem szellőző csomagolásba, a szakértőhöz már berothadt, DNS-vizsgálatra alkalmatlan állapotban érkezett, ezáltal fontos bizonyíték enyészhetett el.⁹

1995-ben, Kecskeméten, a Mária körúton, idős asszonyok sérelmére elkövetett – felderítetlenül maradt – kettős emberölés ügyében¹⁰ a halottszemlék jegyzőkönyvei hiányoztak a 2004-ben felülvizsgált nyomozás iratai közül. A nyomozás egykori résztvevői már a halottszemle végrehajtóit sem tudták megnevezni. Az újabb nyomozási szakaszban megerősödött az a feltételezés, hogy az egyik sértett körme alatt, a genetikai szakértés eredményeként kimutatott férfi-DNS rögzítésére bonctermi szennyeződés révén került sor, ezt vizsgálta később a szakértő.

A 2010-ben, Petőfiszálláson, tanyán élő idős nő sérelmére elkövetett, (2017-ben felderített!) emberölés nyomozását közvetlenül megelőző közigazgatási hatósági eljárásban folytatott szemlén, a halott közelébe lépő személyek egyike sem viselt a lábán védőeszközt. Az indifferens személyek

⁸ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 87. o.

⁹ A DNS-minták szakszerű biztosításáról és ennek jelentőségéről lásd Sótónyi Péter (szerk.): Igazságügyi orvostan. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2011, 316–319. o.

¹⁰ Hardi Péter: Rejtőzködő gyilkosok. Geopen Könyvkiadó, Budapest, 2009, 240–348. o.

nyomainak kizárása után az egyébként jó nyomhordozó felületen nem maradt az elkövetőnek tulajdonítható lábbelinyom. Ugyanitt, a közigazgatási eljárásban működő szemlebizottság vezetőjének ujjnyomatát sikerült rögzíteni a bűnügyi szemle során, a lakás belső helyiségének ajtótokján.

Általában az előzőeknél később éreztetik hatásukat a nyomozások taktikai melléfogásai. Ezek a hibák és lehetséges következményeik okai csoportosíthatók az eljárási cselekmények végrehajtási szabálytalanságai és a szabályosan megszerzett adatok differenciálatlan értékelése szerint is¹¹, mi itt inkább az egyéni vagy csoportos feladat-végrehajtás során történt bekövetkezésük szerint teszünk különbséget. Mindkét kosárból egy-egy eljárási momentumot említünk példaként.

Igen gyakori hiba, hogy akár a tanú, akár a gyanúsított kihallgatásával összefüggésben nem történik meg a kihallgató részéről az eljárási cselekmény technikai és taktikai előkészítése. A kihallgatás arra alkalmatlan, nyitott, mások által folyamatosan használt helyiségben, „átjáróházban” vagy éppen a kihallgatott nonverbális megnyilvánulásainak megfigyelésére, a kihallgatási tér megteremtésére lehetetlen, bútorokkal zsúfolt, rosszul megvilágított helyiségben történik.

A kihallgatási szituáció jelentőségének kisebbitése nem kétséges, hogy magának a vallomásnak a bizonyítékértékét is előrevetíti. A hiányos vagy téves tartalmú tanúvallomásokon túl ilyen helyzetben a gyanúsított is csekély késztetést érez a valóságközeli nyilatkozata megtételére, ha a kihallgató részéről – még a felkészülésben is – érdektelenséget tapasztal. (E vonatkozásban a közelmúltban saját felmérésünk jelentős eltérést mutatott ki a megyeszékhelyi rendőrkapitányság ügyeleti idejében felvett gyanúsítottkihallgatásaiban, a vallomás megtagadása javára.)

2006-ban, Kiskőrösön, egy tizenöt éves lány megölése ügyében, a rövid idő alatt elfogott gyanúsított első kihallgatásán tett, hiányos és ellentmondásokkal tüzdelte vallomásának jegyzőkönyve – a beismerési hajlandóság ellenére – mentes volt a pontosító, ellenőrző kérdésektől. A férfi a vallomásának lényegét a későbbiekben is fenntartotta, egészen addig, amíg bebizonyosodott, hogy a sértett ruháján talált vér nem tőle vagy a sértettől származik. A bíróság bizonyítottság hiányában jogerősen felmentette. Miután újabb szakértői vizsgálat eredményeként megállapították, hogy a vér a felmentett

¹¹ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017, 169–191. o.

személy – addig eljárás alá nem vont, neki bűnsegélyt nyújtó – társáé, perújítási nyomozásban tisztázódott a teljes tényállás, és a két férfi példás büntetést kapott.

Az első nyomozással kapcsolatban tanulsággal szolgált továbbá annak vizsgálata, hogy a genetikai szakvélemény beérkezése előtt indokolt volt-e befejezni a nyomozást és vádat emelni a terhelt ellen. A szakaszolt büntető-eljárásban nem elhanyagolható az ügyész tevékenységének megítélése sem. A kihallgató személyének helytelen megválasztása mellett a nyomozás sikere ellen hatott az a parancsnoki döntés is, hogy a nyomok gyors megsemmisülésének veszélyét magában hordozó helyszínen, a homokos talajú szőlőültetvényen végrehajtott szemle vezetését egy e feladatában kezdő, sőt bűnügyekkel körözési előadóként alig érintkező bizottságvezetőre bízták, aki ezután számos, a bizonyításra nézvést kifejezetten súlyos szakmai hibát követett el (lábnyomcsapások téves és hiányos leírása, ásónyom leírásának hiánya). Nem tűnt célszerűnek az sem, hogy a terhelt elfogását a bűnügyi vezetők hajtották végre, hiszen az intézkedésük dokumentálása nem az irányítói munka része.

1999-ben, Kecskeméten, egy kiskunfélegyházi cukrászlány sérelmére elkövetett emberölés ügyében¹² 2015-ben(!) felderített budapesti illetőségű, visszaeső bűnöző férfi első érdemi, de a cselekményt tagadó tartalmú vallomásaiban általánosságban csupán a kérdéses időszakban való Kecskeméten tartózkodását, nőkkal ismerkedő, csavargó életvitelét ismerte el. A kihallgató nem szorgalmazta a részletezést, az azonosítható adatok felszínre hozatalát, ezekre pedig a nagy időmúlás miatt égető szüksége volt a nyomozásnak.

Parancsnoki döntésre a kihallgatás vezetését más előadó vette át. Az általa konfliktusossá tett kihallgatási helyzetben a gyanúsított az emlékezetének halványulására hivatkozva kitért minden, a vallomásaának ellenőrizhetőségére feltett kérdés elől. E körülményt később a bíróság a védekezési taktikája részeként, az utolsó szó jogán történt beismerése ellenére, a terhére értékelte.

Súlyos taktikai hibaforrások vetődhetnek fel az információk gyors és minél teljesebb körű beszerzésére irányuló klasszikus módszer, a területi adatgyűj-

¹² Bogdány Gyula: Emberölések utófelderítésének tapasztalatai Bács-Kiskun megyében. Belügyi Szemle, 2017/3., 6–7. o.

tés körül. Ez a jelentős tervezést, szervezést és előerőt igénylő nyomozási tevékenység akkor teljesíti célját, ha a végrehajtásban részt vevők a kellő (de a szükséges mértékben szűrt!) információt megkapják a bűncselekmény alapadatairól, az azokat kiegészítő, azokkal kapcsolatos vagy az ügy szempontjából lényeges adatok beszerzésének okáról, előrevetített jelentőségéről, más adatokkal egyeztetettségéről (például milyen eseményre, időszakra, személyekre, járművekre, tárgyra vonatkozzék a kérés).

Esetenként eligazítást kell adni az állománynak arról is, hogy az adatgyűjtés célját nyíltan, leplezetten vagy legenda alkalmazásával, esetleg demonstratívan hajtsa végre. Szigorúan kerülendő, hogy a kérdezők kikérdezésére kerüljön sor (természetesen ennek ellenpéldájának alkalmazására egy más taktika alapján, tudatosan kerülhet sor).

2011-ben, Mélykúton, aggkorú cipész sérelmére, a lakásában elkövetett emberölés ügyében a négy hónappal később felderített két elkövető elmondta, hogy a helyszínrre egy helyi kocsmából indultak, ahol előzőleg italozás közben állapotok meg a közös elkövetésben.

A bűncselekménynek a másnap történő felfedezése után, a nyilvános helyeken végrehajtott adatgyűjtéskor az érintett kocsmáros – mivel a szokványos vendégekre nem irányult a kérdésfeltevés – közölte, hogy előző este idegek nem jártak ott.

Hiba, hogy az adatgyűjtésről készült jelentések (a szükséges azonnali szóbeli jelentéstételen túl) dokumentálására nem a kellő tartalommal kerül sor és így elvész, de legalábbis elkallódik a „behozott” információ (*Ki mondta?, Miért mondta?*). Ennek kivédése az adatgyűjtések közben esetleges szóbeli, de a befejezések után mindenképpen írásbeli jelentéstételek befogadásával és előzetes értékelésével lehetséges. Nagyobb méretű adatgyűjtést csoportok kialakításával kell megszervezni, a csoportvezető irányító felelősségének hangsúlyozásával. A beérkező információkat ő értékeli, rendezi és továbbítja az adatgyűjtés egészéért felelős személynek.

Az adatgyűjtés céljaként a terület és az ott élő vagy tartózkodó személyek körének teljes lefedettségét kell kitűzni.

Még emberölési ügyekben is előfordul a területi adatgyűjtések (akár többszöri) visszatérővé és teljeskörűvé tételének elmaradása. Kikopni látszik a gyakorlatból a releváns helyeken, területeken a tanúkutatás, elkövetői útvonal vagy akár a környezeti viszonyok (láthatóság, hallhatóság, forgalom, időjárási és fényviszonyok stb.) ellenőrzése céljából a következő napokban vagy

a hét ugyanazon napján, a cselekmény napszakában, órájában végrehajtandó, „valós idejű”, visszatérő adatgyűjtés.

Az adatgyűjtés idejének, területének, aktív (végrehajtó) és passzív (kikérdezett) személyi körének részletes, térképes, táblázatos dokumentálása elengedhetetlen a tervszerű nyomozásszervezés során, hiszen ezzel kontrollálható, hogy egy később lényegessé váló adat mikor, hol, milyen forrásból eredt, hogyan illeszkedik más adatokhoz vagy – akár gyanúokat¹³ is keletkeztetve – miként tér el azoktól, felvetve az önmagában álló adat¹⁴ kérdését.

A 2000-es évek második felében, L. községben, idős férfi sérelmére elkövetett, felderítetlenül maradt emberölés nyomozásában elmaradt a visszatérő területi adatgyűjtés. Bár egyszer, felületesen kikérdezték, mégis csak három év múltán, más adatok alapján került fontos tanú szerepkörbe és történt meg a kihallgatása annak a személynek, aki a sértett közvetlen szomszédjaként az elkövetés előtt beszélt két, gyanús kinézetű, a sértett traktora felől érdeklődő, idegen férfival. E vallomáson kívül más adat nem vetődött fel a lehetséges elkövetők számára, nemére, korára, személyleírására, és a vallomás tartalmának más forrásból történő ellenőrzésére az időmúlás miatt sem volt mód.

A hiányosságból hibává érett negatívum okára a nyomozás kezdeti szakaszában még talán magyarázatként lehetett felhozni, hogy a megyei nyomozó szervet abban az időszakban, ritkán tapasztalt, nagymértékű terhelés érte: bő egy hónap alatt négy emberölésre kellett reagálnia, ezek közül három ismeretlen tettes ellen indult, két-, sőt háromsértettes deliktum miatt. Azonban a nyomozás későbbi szakaszában sem történt intézkedés az adatgyűjtés teljessé tételére.

2000-ben, Baján, kerékpározás közben eltűnt, és azóta is keresett, tizenegy éves fiúgyermek ügyében¹⁵ az aggódó szülő bejelentése után órákkal reagált érdemben a helyi rendőrség, az adatgyűjtés csak napok alatt vált kiteljesedetté, de akkor is jobbára az eltűnt gyerek kapcsolatrendszerére irányult. A területi adatgyűjtés és az ehhez kapcsolódó terepkutatás hiányosságai miatt a gyermek elhagyott kerékpárja csak négy hónap múlva került elő, holott a bejelentő azt már egy hónappal korábban látta a gyermek feltételezett útvonálához közel.

13 Tremmel Flórián: i. m. 111., 115. o.

14 Dobos János – Kovács Gyula: Kis nyomozástan. Dr. Kovács Gyula magánkiadása, 2008, 58–59. o.

15 Hardi Péter: i. m. 24–32. o.

A cukrászlány megölése ügyében, a nyomozás első napján, este, a vasútállomáson, a sértett által hazautazásra általában igénybe vett járat indulásakor végrehajtott adatgyűjtésen vált ismertté az a tanú, aki ebben a kérdésben, erre a helyre vonatkozóan egyedüliként, részletes és helytálló leírást adott az előző este a vonatra váró, általa ismert későbbi sértetről. Vallomása nehezen volt egyeztethető azzal a ténnyel, hogy a sértett holttestét ugyan ezen vasútvonal mentén, de két kilométerrel távolabb fedezték fel, másnap reggel. Az elkövető két évtizeddel későbbi ismertté válása, az időszakhoz és helyhez kapcsolása révén volt megalapozottan volt feltehető, hogy a sértettet a vasútállomásról csalta el, majd kényszerítette erőszakkal az ellene szexuális aktussal összefüggésben elkövetett emberölés helyszínére. A szemtanú által közölt, addig önmagában álló adat magyarázatot kapott és helyesnek bizonyult.

A 2014-ben, Kunszálláson, egy belga házaspár sérelmére elkövetett, eddig felderítetlen emberölés nyomozásában a kiterjedt tanyavilágú két település kül- és belterületét három alkalommal vont a teljes területet, a teljes lakosságot lefedő, a cselekmény utáni napokban, majd egy hónappal, illetve egy évvel később visszatérően végrehajtott – adatgyűjtés alá a nyomozást végző megyei bünyügyi osztály irányításával a helyi és területi szervek állománya.

Következtetésként leszögezzük, hogy – hatásában természetesen túlzón, de folyamatában hasonlóan a légi katasztrófák okaihoz – az emberölés nyomozásában esett vagy ejtett hibák többes előfordulásának kell bekövetkeznie, hogy egy ügy (tett és tettes) sikeres felderítése meghiúsuljon. Mindamelllett – ebben eltérve a katasztrófák eredményétől – elismerve az emberölések utófelderítéséhez a Kovács Lajos és munkatársai által kialakított módszertant, állítjuk, hogy a mégoly reménytelennek tűnő ügyek késői felderítésére is akad némi esély.¹⁶

Hiba és/vagy szerencse a nyomozásban

Az emberölések nyomozása különleges módszertan alkalmazását igényli. Olyan, amely más bűncselekménytípusok bevált felderítési, bizonyítási metó-

¹⁶ Kovács Lajos: Az emberölések utólagos felderítésének helyzete és tapasztalatai Magyarországon. Belügyi Szemle, 2005/1., 3–12. o.; Kovács Lajos: A halálnak élve. Korona Kiadó, Budapest, 2003, 197–198. o.

dusainak összességéből táplálkozó ajánlásokká formálódott, mindamelllett – mint ahogy nincs két, minden elemében azonos ügy – a megfelelő ügytípusra a megfelelő ajánlástípust kell alkalmazni. A kiválasztást azonban megelőzi és meg kell hogy előzze egy szélesebb mérlegelés, az elkövetés okának és módjának igen tág értelmezésben történő vizsgálata. Az így felállított lehetséges forgatókönyvek verziók formájában számos, egymással párhuzamosan futó felderítési ajánlástípust alkalmazását, figyelembevételét teszik indokolttá.

Ebben a bonyolult és az irányítást végző vezető részéről jókora felkészültséget, alapos rátermettséget igénylő szellemi (és tegyük hozzá, gyakran fizikai) tevékenységben a verziókban gondolkodás és az azok szerinti cselekvés természetesen magában hordozza a hangsúlyok differenciáltságát.

2015-ben, Szalkszentmártonban, a szomszédja tanyáján fejlődés ért egy férfit. Sérülésének jellege csak a kórházi vizsgálat során vált ismertté. Életének megmentéséhez jelentős mértékben hozzájárult a szomszéd általi orvoshoz szállítás. A nyomozás számos verzió alapján indult meg, figyelemmel arra, hogy egyforma eséllyel bármelyik lehetett volna helyes. Ennek keretében megtörtént a segítő szomszéd kezeinek lőtényezők biztosítása céljából történő letapogatása, miközben az eset idején rajta lévő ruházatának lefoglalására csak napokkal később került sor. Csakúgy késve intézkedtünk a sértett lakásán működő kamerafelvetelek lefoglalására, így addigra a kérdéses időszakra vonatkozó, a személyek mozgását láttató képanyag nagyrészt törlődött.

Teljes körben kihallgattuk viszont a tanyatulajdonos által sugallt, „orvadásverzió” tisztázására az összes környéken lakót és a területen vadgazdálkodást végzőket, akik ezt az elképzelést nem tudták megerősíteni. Az elkövetői körből kizártuk továbbá azt a körözött és elfogott személyt, aki a cselekmény idején váratlanul (és mint bebizonyosodott, véletlenül) bukkant fel a helyszín közelében.

A virradatkor végrehajtott helyszíni szemlén lefoglalt, vélhetően az elkövető által óvatlanul elhagyott egész lőszer típusában megegyezett a sértett fejéből kioperált lőszermagéval.

A számos különlegességet hordozó ügy bizonyíthatósága, a megjelölt eljárási cselekmények kezdeti késedelmessége ellenére, nem csorbult: az emberölés miatti egykoron elítélt szomszéd bűnösségének kimondásához (a sértetti emlékezet, a fegyver és a terhelti beismerés hiányában is!) elegendő bizonyíték állt a bíróság rendelkezésére.

Az utóbbi jogeset erősíti állításunkat, hogy a nyomozásban elkövetett hiba és szerencse kéz a kézben jár. Mindkettő jelentősége többnyire a felderítés sikere után válik ismertté. Esetünkben a forrónyomon megkezdett felderítés – némi szerencsével – elérte célját, fény derült az elkövető által uralt kriminális helyzet (hiszen a helyszínt megváltoztatta, az eszközt eltüntette, a tudomászerzést késleltette, a tanúkat befolyásolta) főbb, a történetek rekonstruálására alkalmas ismérveire.

Vajon a szerencse körébe sorolható-e az, amilyen módon az 1998-ban, Soltvadkerten megölt vállalkozó holtteste 2001-ben előkerült? Mint később bizonyossá vált, a sértett fia, egyben gyilkosa értesítette a rendőrséget névtelen levélben a holttest elrejtésének helyéről, egy pirtói tanyai kútról. A nagy erőfeszítéssel végzett földmunkák kezdetben eredménytelenek voltak. Később az odaérkező jegyző egy közeli, másik, egykori tanyahelyre hívta fel a figyelmet, az ottani kútból valóban előkerült a holttest. Ugyanebben az ügyben előbb szerencsétlen körülménynek mutatkozott, hogy a levélíráshoz használt írógépet a megjelenésünk előtti órákban az elkövető kiváltotta a bizományos kereskedőtől (utóbb sem került elő), miközben döntő bizonyítékként az üzlet papírkosarából előkerült a vételkor készített – az inkriminált gépirással azonosított – próbairás levélpapírja (később másutt egy újabb írás, ugyanazon gépből).¹⁷ Nem soroljuk a szerencsééhez az 1996-ban, kiskunfélegyházi lakásán megölt homoszexuális vasutas ügyében felderített két román férfi egyikének, 2015-ben, az ujjnyomata alapján, másikanak, 2017-ben, a DNS-mintája alapján történt azonosítását sem, hiszen mindkét biometrikus adat utólagos adattári bevitelét, hazai és nemzetközi kerestetését tervszerű nyomozási tevékenység előzte meg.¹⁸

Szerencsés helyzetnek ítélnél meg azonban, hogy az azonosított ujjnyom 2002 óta megmaradt a romániai adatbázisban, holott az egyébként büntetlen előéletű mintaadó 2007-ben elhunyt. A siker szempontjából ugyancsak pozitív fordulat volt, hogy a Spanyolországban élő másik elkövető DNS-mintája 2015-ben, egy bagatell-bűncselekmény miatt került a franciaországi DNS-adatbázisba.

El kell ismerni, hogy napjainkban a nemzetközi bűnügyi együttműködés a kilencvenes években még nem remélt lehetőségeket kínált az utóbb bemutatott nyomozási módszerek sikeres alkalmazására.

¹⁷ Kovács Lajos (2003): i. m. 230–244. o.

¹⁸ Bogdány Gyula: i. m. 8–9. o.

Szükségesnek tartjuk kiemelni az ebben az ügyben is tapasztalt, talán a múltból eredő rossz beidegződés folyamányát, a helyes büntetőjogi minősítéshez képest történő aluminősítés jelenségét. Az ügyben a nyomozás első szakaszát 1998-ban, emberölés alapeset minősítés mellett fejeztük be, emiatt a 2013-ban beállni látszó elévülés miatt 2014-ben adminisztratív okból sor került valamennyi bűnjel lefoglalásának megszüntetésére, majd a tárgyakat selejtezték. A bíróság 2018-ban(!) ítéletében döntött az emberölés minősítő körülményeinek megállapítása mellett, a bűncselekmény el nem évülése felől, és a bűnösség kérdésében is, az élő terheltre nézve marasztalón.

Utólag nem tartjuk vezetes hibának a bűnjelek időközbeni selejtezését, csupán a bizonyítást nehezítő körülménynek.

A nyomozási hiba és szerencse fogalmának összefonódását és kétarcúságát jól szemléltetik a hírhedt belgiumi sorozatgyilkos, *Marc Dutroux* ügyében megismert nyomozási tapasztalatok. 1995-ben, az áldozatok közül két kislány fogva tartásának helyéül szolgáló ház kutatását végző rendőrök nem tudták azonosítani az egyikük által hallani vélt segélykérő hangokat, nem fedezték fel a bezárt és később, ott, emiatt elhunyt sértettek rejtékelyét.¹⁹

A mélykúti cipész brutális megölése miatt folytatott nyomozásunkban a teljesen feldúlt lakásban a négy napig tartó szemle idején megtalált, egyetlen cigarettacsikk lett az elkövetők veszte. Az azon lévő nyál hordozta DNS-profil egyezőséget mutatott egy, két évvel korábban, Budapesten elkövetett, de felderítetlenül maradt rablás helyszínén rögzített csikkről származó DNS-profillal. A kerületi nyomozó kellően rest volt ahhoz, hogy a rabláskor elvitt mobiltelefon újbóli használatáról lekért híváslista alapján azonosítsa az elkövetőt. A rabló személyét – immár az emberölés nyomozásában végzett rövid rászterezés után – az új használó ismeretségi köréből, a Mélykúton ritka vezetékneve miatt, egyezőnek találtunk azzal a személlyel, aki szerepelt azon a „bakancslistán”, amelyet a helyszíni lábbelinyom nyomképzője azonosítási vonalán szereztünk be a szomszédos kisvárosban megtartott OKJ-s tanfolyamon kiosztott bakancsokról. A fővárosi rablás után az elvitt telefon Békés megyébe került, a borsodi származású elkövető pedig a családjával Mélykútra költözött.

¹⁹ Kovács Lajos (2003): i. m. 37–38. o.

Vajon az egykor mulasztással terhelt nyomozás elvarratlan szálainak felvételel kiderített emberölési ügy sikerében mekkora részt képviselt a DNS-találat formájában megjelenő szerencse?

A Kecskeméten megölt cukrászlány gyilkosa évtizedeken át kisebb súlyú csalásokból élt a fővárosban. E bűncselekmények elkövetőjeként nem esett a DNS-minta-vételre kötelezettek körébe. A DNS-találatot eredményező mintavételére rablás gyanúsítottjaként került sor, ezt a nyomozást röviddel később, bűncselekmény hiányában megszüntették ellene.

A felismert hibák elkerülésének beépítése a jövő gyakorlatába

Az emberöléses ügyek nyomozásai a korábban felsorolt alanyi és tárgyi ismérveken túl azáltal válnak a közvélemény és a szakma számára emlékeztessé, hogy mikor és milyen sikerrel zárultak. Az időtényező jelentősége napjainkban egyre inkább elhalványul, hiszen – döntően a DNS-alapú azonosításnak tulajdoníthatóan – egyre nagyobb számban fordul elő az elkövetőnek a helyesen megállapított (!) elévülési időn²⁰ belül történő felderítése. Az egykor jelentős erőfeszítéssel, de sikertelenül befejezett nyomozások egy más ügyben levett minta alapján váratlan DNS-találattal megoldódnak.

(Szerencsére ez a módszer Magyarországon – ellentétben az Egyesült Államokban zajló folyamatokkal – nem az egykor tévesen elítéltek rehabilitációjáról vált híressé.)

Nem feledjük azonban, hogy önmagában a DNS-találat fontos, de nem kizárólagos bizonyíték, hiszen az így azonosított személyt még több-kevesebb munkával „be kell húzni” az elkövető szerepébe. Védekezését, alibijét ellenőrizni, akár cáfolni, személyét időben és térben a bűncselekményhez kell rendelni. Szükséges tisztázni cselekvőségét, elő- és utótevékenységét, vizsgálni kell a minősítő körülmények meglétét és elvégzeni a bizonyításukat. Ez az aprólékos vizsgálati munka kevésbé látványos, de jelentősége vitathatatlan. Sikertelensége és ennek következményeként a valódi tettes ellen a jogkövetkez-

²⁰ 1993. május 15-től nem évül el az emberölés súlyosabban minősített eseteinek a büntetethez. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi. IV. törvény 33. § (2) bekezdés c) pont. http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=3356.237644#foot_28_place Hatályba léptette a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993. évi XVII. törvény 1. § (2) bekezdése. <https://mkogy-jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300017.TV>

mények elmaradása – első értékelésben – bizonyosan nyomozási hibának fog tünni, holott lehetséges, hogy valójában végzetesen nehezített volt a bizonyítás.

A cukrászlány gyilkosa csak az utolsó szó jogán ismerte be az emberölés elkövetését, a homoszexuális vasutasé pedig a teljes büntetőeljárásban tagadott.

Az említett állapotba kerülő ügyek nagy odafigyeléssel, tervszerűen, de lendületesen folytatott nyomozásokat igényelnek, amelyek bizonyítási módszereibe be kell építeni mindazokat a szakmai tapasztalatokat, amelyek ügyanalogiák kapcsán sikerre vagy különböző okból bekövetkezett hibákra vezettek.

A sikeres és hibás gyakorlatok megismerése és a praxis részévé tétele feltételez egyfajta szakmai kontinuitást az egymás után következő nyomozói generációk között, és ennek révén lehetővé válik a rendszer belső hibajavítási mechanizmusának folyamatos fenntartása.

A 2000-ben eltűnt bajai gyermek ügyében felismert negatívumok kiküszöbölésére törekedtünk a 2014-ben eltűnt szerbiai kislány ügye kapcsán, a szerb kollégákkal történt napi egyeztetések mellett, a fokozott tempóval bevezetett helyi, megyei és – a sajtó révén – országos intézkedésekkel.²¹

A DNS-kontaminációnak és az ebből eredő téves nyomozási irányoknak kívántuk elejét venni 2005-ben, amikor a Mária körúti kettős emberölés tapasztalatai alapján – felismerve ennek veszélyét – a mintavételi eszközök sterilizálását és illetén alkalmazását írtuk elő a megyei büntügyi technikai személyzet számára.

El kell ismerni viszont, hogy a Mária körúti bűnügy helyszínéről mintaszerű, kellően tagolt, részletes és áttekinthető szemlejegyzőkönyv készült, a bizottságvezető későbbi közlése szerint a hazai bűnügyi technika ikonikus alakja, Vedres Mátyás, akkoriban meghonosított helyszíneljárás módjait alapján.

A helyszíni nyomszennyeződés veszélyével azóta is számolunk, és a bűnjelzőanyagok DNS-vizsgálatánál kizárás céljából a szakértőnek megküldjük a helyszínnel bizonyíthatóan vagy feltehetően érintkező személyek mintáit is.

A kunszállási belga házaspár ügyében folytatott nyomozás első hónapjában bebizonyosodott, hogy a férfi sértett holtestén kimutatott idegen DNS – a

²¹ Bogdány Gyula: Tijana Jurić eltűnési ügye. Belügyi Szemle, 2016/1., 107–116. o.

legkörültekintőbb helyszínvédelem ellenére – a bűnügyi technikusok egyikétől származott. Ellentétben néhány kritikus vélekedéssel²², az így előforduló nyomszennyeződést nem tartottuk hibának. A lehetséges káros következményeket felismertük és az idejében történő eliminációval számos nyomozási feladattól mentesültünk.

A kiskőrösi kislány és a kiskunfélegyházi cukrászlány ügyében tapasztalt passzív kihallgatói magatartást kerültük a kiskunfélegyházi homoszexuális vasutas ügyében, amikor fenntartva a vallomástételi kapcsolatot a gyanúsítottat a nyomozás szakában tíz alkalommal hallgattuk ki, abból az ismert elvből kiindulva, hogy a valótlan tartalmú vallomás is értékebb a nyomozó számára, mint a semmilyen. Ebben az ügyben, a gyanúsított által elfoglalt védekezés a bíróság által lefolytatott bizonyításban hiteltelennek bizonyult és elmarasztaláshoz vezetett.

2016-ban, Kecskeméten, egy társasházi bérleményben, egy prostituált megölése nyomozásának kezdetén – alkalmazva a hasonló ismérvekkel történő fővárosi emberölések felderítési tapasztalatait – kiemelt jelentőséget tulajdonítottunk a sértett mobiltelefonjából megszerezhető adatoknak, és az utolsó vendég személyének. Elképzelésünk nyomán órákon belül azonosítottuk és elfogtuk a tettest.²³

E sorok írójának alkalmá volt részt venni egy nemzetközi ásványolaj-forgalmazó vállalat képzési napján, amelyet az üzemanyagöltő állomások személyzetének rendeztek a munkájukat fenyegető biztonsági kockázatok felismerése, csökkentése és az esetlegesen megvalósult támadások hatásainak mérséklése céljából. Levetítettek egy oktatófilmet, amelyben a büntetésüket letöltött egykori benzinkúti rablók mondták el, hogy milyen szempontok alapján választották ki a célpontjaikat, hogyan készültek a végrehajtásra, a menekülésre, az azonosításuk elkerülésére. A látottak erős hatást váltottak ki a munkavállalókból, és bizonyosan hozzájárult a magatartásuk változásához.

²² Az életleni bűncselekmények nyomozásának aktuális kérdései. ORFK, 2017. Az értékelés *A helyszínen végzett tevékenységgel összefüggésben az eredményességet befolyásoló tényezők* című pontjában – álláspontunk szerint kellő indokolttság nélkül és felületesen értékelve – helyszínen elkövetett hibaként nevesítette az esetet.

²³ Bogdány Gyula: A prostituáltak sérelmére elkövetett emberölések és nyomozásuk néhány sajátossága. *Belügyi Szemle*, 2018/5., 142–144. o.

Az emberölési ügyekben felháborító és kegyeletsértő lenne ilyen jellegű oktatóanyagot készíteni. Az alacsony esetszám okán nem is a lehetséges sérteknek kell felismerniük az életükre leselkedő veszélyeket, hanem a megvalósult esetek kinyomozására szakosodott bűnülködők számára kínálnak információt az egyes elkövetők beszámolóit a tetteikről.

Ha valahol, hát a büntetőjogi felelősség elbírálásának színterén, a bírósági tárgyalótermekben bizonyosan elhangzanak a terheltek szájából olyan nyilatkozatok, amelyeket a vád ellenében (beismerés esetén azzal lényegében nem szembehelyezkedve), a terhükre rótt cselekménnyel összefüggésben kénytelenek megtenni.

A bírósági tárgyaláson elhangzottak és az ítéletek indokolása olyan érték-mérő a nyomozásoknak, amiknél hitelesebb aligha található. Véleményünk szerint akár a váddal egyező, akár attól eltérő tényállással, akár elmarasztalással, akár felmentéssel végződő ítélettel lezárt büntetőeljárások bírósági tapasztalatai méltatlanul és könnyelműen maradnak ki a rendőrség hibajavítási eszköztárából.

Központi törekvések a hibák elkerülésére

A felsorolt példák kapcsán adódik a kérdés, hogy ha a nyomozó hatóság felismeri a tevékenysége gyengeségeit, esetleg már a nyomozások menetében miért nem tesz kellő hatékonyságú megelőző intézkedéseket ezek elkerülésére, esetleg minimalizálására.

A korábban folyamatosan csökkenő, majd jelenleg az évi száz körüli esetszámban²⁴ megálló és megközelítőleg kilencvenszázalékos eredményességgel felderített, szándékos, befejezett emberölések nyomozásainak – álláspontunk szerint – három szakaszában kaphat nagyobb szerepet a nyomozó hatóság önrevíziós mechanizmusa. A folyamatban lévő nyomozásokban az esetleges hibák nagyobb arányú és természetesen előbbi elkerülésében, az ismeretlen tettes miatt lezárt nyomozások ügyeinek utólagos felderítésében, valamint a vádemelésre átadás után bizonyítottság hiányában ügyészi szakban megszüntetett vagy bírói szakban felmentéssel zárult ügyek vonatkozásában.

Ne feledkezzünk meg azonban a gyanús eltűnések és a rendkívüli halálesetek mögött megbúvó életelleni bűncselekmények csoportjáról sem. Ezek az ügytípusok nem szerepelnek a bűnügyi statisztikában és a közérdeklődés

²⁴ <https://bsr.bm.hu/>

fókuszában. Noha a feltárásukra szolgáló közigazgatási hatósági eljárások magukban foglalják a látencia bizonyos lehetőségét, a céljuk mégiscsak a deliktum felfedése. A felderítés garanciáját csak a szakmai igényesség és a lelkiismeretes hozzáállás jelenti, amely egyéni kompetenciák függvénye.

Az Országos Rendőr-főkapitányság időről időre áttekinti az élet elleni bűncselekmények, azon belül az emberölések helyzetét, az esetek mennyiségi mutatóiban, az elkövetési sajátosságokban, gyakoriságában, előfordulásában történt változásokat, valamint a nyomozások eredményességét befolyásoló tényezőket. Az elemzések számba veszik a felderítetlenség okait, keresik a sikeresebb megoldásokat és a hibák csökkentésének lehetőségeit.

Az Országos Rendőr-főkapitányság részéről 2010-ben, egyebek közt az ügytípus helyszíni szemléi színvonalának emelése érdekében önálló státusú szemlebizottság-vezető munkakör létesítésének, valamint a területi szervektől az érintett állománynak tapasztalatszerzés céljából a Budapesti Rendőr-főkapitánysághoz történő delegálása vetődött fel javaslatként.²⁵ A megyei szerveknél az esetszámok előre nem jelezhető változásai, valamint szervezeti és önállósági kérdések miatt a javaslatok általában nem találtak befogadásra.

2011-ben, merőben új koncepció alapján, a szakirányítás erőteljes támogató, de nem nyomásgyakorló szerepvállalásának hirdetésével hosszú távú elképzelések fogalmazódtak meg.²⁶ A központi szerv a szakirányítói tevékenysége céljaként határozta meg az adott egyedi esetnek a tágabb (országos) összefüggésbe helyezését, a nyomozást végrehajtó előtt nem ismert lehetséges összefüggések feltárását, a korábbi tapasztalatok megfogalmazását, összességében a nyomozás támogatását olyan információkkal, amelyek a végrehajtónál nem állnak rendelkezésre, vagy azokhoz nem fér hozzá.

Az emberölési ügyek kezdeti, kritikus szakaszára nézve – nézetünk szerint – máig hátrányosan ható, ezért felelőtlen és elhibázott döntéssel felszámolt bűnügyi orvosi hálózat újbóli felépítésének szándéka mellett a jelentés kitért a bírói szakban felmentéssel záruló eljárásokban a bizonyítást befolyásoló, az eljárás kimenetelét meghatározó hibák, hiányosságok megismertetésének vállalására is.

A jelentés leszögezte, azáltal, hogy a területi nyomozó hatóságok érintettek mind a folyamatos büntetőeljárások, mind az utófelderítés kapcsán, felelőségük jelentős az eltűnéses akták felülvizsgálatánál, mindennapi tevé-

²⁵ „A 2009-ben megszüntetett vagy felfüggesztett emberölések miatt folytatott büntetőeljárások felülvizsgálatáról” ORFK, 2010.

²⁶ „A felderítetlen emberölések aktuális kérdéseinek helyzetértékelése, a szakirányítás feladata az utólagos felderítések elősegítésére” ORFK, 2011.

kenységük színvonalának minősége gyakorolja a legközvetlenebb, legmeghatározóbb hatást a felderítetlen emberölésekre és az utófelderítéssel érintett ügyekre. Ezért a központi bűnügyi szakirányító szervnek a nyomozások menet közbeni áttekintésével, a bűnügyi elemző-értékelő főosztálynak az elemző-értékelő tevékenység nyomozástámogató szerepének kiterjesztésével, a Nemzeti Nyomozó Irodának²⁷ a felderítetlen (különösen az elévüléshez közelítő) ügyek és kiemelt eltűnések monitorozásával támogatnia kell a területi szervek emberölési ügyekben kifejtett tevékenységét, miközben nem csorbulhat e szervek önálló felelőssége a bűnügyi munka ellátásában.

A jelentés újszerű módon a következő kritikus felismerést tette a hibajavítás nehezítetttségéről: „Általános tapasztalat, hogy minden jóindulat mellett sem könnyű saját magunkkal szemben elfogulatlannak lenni. Egy emberöléses ügyben sem az ügyfeldolgozás, sem a felülvizsgálat fázisában nem játszhatnak szerepet gyarló emberi tulajdonságok, kizárólag annak van jelentősége, hogy korábbi hibáink okán azokat a későbbiekben ne kövessük el, és példánkon okulva más se kövesse el őket. Jobb előbb szembesülnünk hibáinkkal, mint később ráébredni azok következményeinek visszafordíthatatlan voltára.”

A szakirányítói jelentés elismerte azt, hogy az emberöléses ügyekben a nyomozását végzők speciális szaktudása elengedhetetlen feltétele a sikernek. Ezt a tudást az egyébként nem nélkülözhető intézményes rendőrképzésen és szakmai gyakorlaton túl szakirányú belső képzésekkel kell hozzáférhetővé tenni és elmélyíteni a létszámában és összetételében stabilizált bűnügyi állomány számára.

A 2011-es jelentés szakmai célkitűzései nagymértékben megvalósultak. A kiemelt ügyeket felderítő főosztály teljesíti küldetését az utófelderítések és gyanús eltűnések vizsgálatával, valamint a genetikai szakértői tevékenység fejlesztési irányainak nyomatékos felhasználói megfogalmazásával. Az elemző-értékelő munka²⁸ jelentőségét felértékelte az elektronikus adat mint a büntetőeljárás törvényben is nevesített bizonyítási eszköz²⁹ tömeges megjelenése. Évtizedes szünet után rendszeressé váltak az életvédelmi nyomozók éves továbbképzései.

²⁷ A Nemzeti Nyomozó Iroda itt meghatározott feladatkörét 2013. január 1-jétől az ORFK bűnügyi főigazgatójának közvetlen irányítása alatt álló, területi besorolású, főosztály jogállású szervezeti elem, a kiemelt életellenes ügyeket felderítő főosztály vette át, amely 2016. február 1-jétől kiemelt ügyeket felderítő főosztály névváltozással a Készenléti Rendőrség szervezetébe tagozódott.

²⁸ 22/2017. (VI. 22.) ORFK utasítás, a forrónyomos tevékenység egységes végrehajtásáról. A 7/e) pont a forrónyomos csoport tagjai között nevesíti az elemző-értékelő munkatársat.

²⁹ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17U0022.ORF×hift=fffff4&txrefrer=00000001.TXT>

29 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 165. § f) pont; 205. § (1)–(2) bek.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700090.TV×hift=fffff4&txrefrer=00000001.TXT>

A meghatározott irányok szerint előrehaladó fejlesztések megteremtették az emberölések sikeresebb nyomozásának feltételeit, a folyamatban lévőkét és az utólagosan felderítettekét egyaránt. A digitális adatok rutinszerű és hatékony felhasználásán túl korszakos jelentőséggel bírt a poligráfus vizsgálat eredményességének elismerése és alkalmazásának szintén a büntetőeljárás törvényben, bizonyítási cselekményként³⁰ történő szabályozása.

Az élet elleni bűncselekmények nyomozásainak legutóbbi, 2017-es helyzetértékelése azonnali beavatkozást igénylő, rendszerszintű problémák hiányában a szakértés terén a mintavételi protokoll és a megőrzési lánc nem újszerű fontosságát hangsúlyozva és az utófelderítések lehetőségének kutatásában határozott meg feladatokat.

A 2010-től 2017 első fél évéig terjedő időszakban – döntően az ismételődő daktiloszkópiái és genetikai szakértői vizsgálatok eredményeként – országosan huszonöt emberölési ügyet derítettek fel utólagosan a nyomozó szervek.³¹ Ebből a mennyiségből Bács-Kiskun megye három ügygel vette ki a részét, ez röviddel később ötre emelkedett.

Szervezeti hibaforrások és a kiküszöbölésük lehetőségei

Ha ilyen kedvező folyamatok zajlanak az emberölések nyomozásai terén, akkor mi adja a jelen tanulmány alapját, aktualitását?

Álláspontunk szerint ameddig egyetlen emberölési ügy is felderítetlenül maradt a múltból vagy keletkezik a jövőben, különösen, ha a kudarc a nyomozó hatóság hibáira vezethető vissza, indokolt a téma napirenden tartása.

Utóbbi alapvetésből kiindulva a következő meghatározó tényezőket tartjuk szükségesnek kiemelni, mint amelyek a nyomozási tapasztalatok rétegesen rendezett és a gyakorlatba ágyazott felhasználása ellen hatnak.

Egyrészt, többször hangsúlyozott tény, hogy az emberölési ügyek nyomozásai – annak ellenére, hogy esetszámuk szinte nem mérhető az összбүнözésen belül – minden tekintetben, így jogi, kriminalisztikai, kommunikációs, szervezeti, politikai és megannyi más vonatkozásban, kitüntetett helyet foglalnak el a бүнүldözés teljes spektrumában. A koncentrált figyelem nemcsak az egyes ügyek alakulására irányul, hanem a munkájukat végző specialistákra is. Ennek

³⁰ Be. 206. §; 212. § (1)–(2) bek.

³¹ Az életelleni бűncselekmények... i. m.

a kívánalomnak csakis kimagaslóan képzett, jól kiválasztott, kellő szakmai gyakorlattal és tapasztalattal felvértezett tagokból álló egység felelhet meg.

Példának okáért, nem fogadható el, hogy emberölés nyomozásának (haszonlóan a kezdő bizottságvezetőnél írtakhoz) tiszthelyettes előadója legyen, ugyanis e bonyolult szakmai tevékenységhez szükséges néhány jogi és kriminalisztikai szemeszter elvégzése.

Nem lehetséges az ezeknek a speciális követelményeknek megfelelő személyeket egyszerű áthelyezéssel, csupán elméleti kiképzéssel biztosítani. Ez esetben a szakember-utánpótlás körültekintő és felelősségteljes feladat. Az emberölésben nyomozó szakember, ideértve a nyomozás irányítóját, minden ízében (látásmódjában, felkészültségében, képességeiben) képzett és feladataira érett kriminalista kell, hogy legyen.³² Személye lehet az egyik garanciája a szakmai tapasztalatok beépítésének és azok értő felhasználásának.

Sajnos a leírt ideális szakembertípus nehezen formálódik azzá, mert a rendőrség szervezete is jellemző gyors személyzeti mozgás könnyen elsodorja szakterületéről. A helyére érkező pedig ismét kezdő a specializációban.³³

Az emberölési nyomozások hatékonyságnövelése kapcsán szükségesnek tartjuk kiemelni a vezetői felelősség kérdését is.

Nem kétséges, hogy a súlyos élet elleni bűncselekmények nyomozásai különleges atmoszférát teremtenek mind a szervezeten belül, mind azon kívül. Ilyen felfokozott helyzetben kívánatos, hogy a nyomozó szerv vezetője a koncepcióját egyebek közt a vezetői szintek, a nyomozási struktúra, erőforrások meghatározása, belső és külső kommunikáció, együttműködés rendje, innováció becsatornázása alapján építse fel. Elképzeléseit befolyásolhatják a nyomozás során adódó bizonyos krízishelyzetek is (például nyomozási holtpontok, újabb esemény, szervezési, vezetési koncepcionális hibák, médiahatás).

A vezetőnek a szakmai munka zavartalansága érdekében külső befolyásolásmentességet kell teremtenie az általa irányított szervezeten belül a nyomozást irányító élcsapat (elvártan a területi szervek bünyűgyi osztályvezetője és a közvetlen stábjá, vagyis az osztály nyomozói) számára. Ennek része, hogy begyűjti az impulzusokat és csak a relevánsakat adja tovább a nyomozás részvevőinek, a többbit a jelentéstételhez, koordinációhoz használja fel.

Az éreztetett felső vezetői nyomás nyomozói csőlátáshoz vezet, ezért a vezetőnek olyan vezetési módszereket kell alkalmaznia, amelyek a nyomo-

³² Dobos János: *Ars criminalistica*. In: Kovács Gyula (szerk.): *Dobos-könyv. Emlékkönyv Dr. Dobos János születésének 80. évfordulója tiszteletére*. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015, 24–35. o.

³³ Kovács Lajos (2003): i. m. 139–140., a negatív vezetői tulajdonságokról 145–146. o.

zokat minél nyitottabb, kreatívabb gondolkodásra sarkallják. Csatornát kell teremteni továbbá a kriminalisztikai innovációk kinyilatkoztatására.³⁴

Nem megfelelő vezetői magatartás esetén a legsúlyosabb defektusokat a kezdeti időszakban szenvedheti el az ismeretlen vagy akár ismert személyű gyilkos ellen indult nyomozás.

A megnövekedett szakmai, lelki, média- és fizikai terhelés mellett (ne feledjük a kialvatlanságot) a sürgető és nem támogató vezetői elvárások közepe, egyebek közt ilyenkor válnak az ellenőrizendő személyek célszemélylé, rosszabb esetben gyanúsítottá³⁵, osztódnak meg energiák nem célirányos, tömeges adatkérések, ellenőrzések elrendelése miatt.

Növeli az önállótlanágot és bizonytalanságot okoz a nyomozásban részt vevők körében, ezért káros gyakorlatnak tartjuk, ha a vezető – mint kifejtettük – meghatározóan speciális tudást és ismereteket igénylő helyzetben, emberölés nyomozásában a saját – egykori bűnügyi gyakorlatából táplálkozó, esetleg azt nélkülöző – verziója szerint közvetlen, az addigi szakmai koncepciótól eltérő szakmai vagy annak tűnő utasításokat ad. A vezető és irányító szerepek zavara észlelhető e vezetői magatartás esetén, amely külsőleg az irányítói jogkör időszakos magához vonásában, egyszerűsített felelősség hártásában nyilvánul meg.

Más esetben találkozunk olyan következetlen és a szellemi tőkét pazarló vezetői magatartással, amikor a megyei bűnügyi osztályvezető a képzett életvédelmi nyomozóit látszólagos eseménymentes időszakban közterületi járőrözésre küldte, miközben az irattárban sorakoztak a felderítetlen emberölési ügyek.

Az emberölések kapcsán keletkezett, személyekhez, nyomozócsoporthoz kötődő tapasztalatok a természetes elvándorlás, a nyomozói generációváltások miatt szóródnak, a tudás nem koncentrálnak a szervezetben. A negatív hatást erősíti egy további szóródási vetület, amely a szervezeti széttagoltság és az átszervezések talaján keletkezik.

A fővárosi és a megyei rendőr-főkapitányságok bűnügyi szervei mellett, országos hatáskörrel, a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda és a Készenléti Rendőrség kiemelt ügyeket felderítő főosztálya végez emberölés-

34 Krajnyák Péter: A sorozat-emberölések nyomozásának speciális kérdései. Diplomamunka. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014

35 A nyomozás során adódó kritikus helyzetben tanúsított támogató vezetői magatartás csak segítheti a nyomozás irányítóját a helyes döntés meghozatalában. Erre példát szolgáltat egy bajai jogeset. Lásd Bogdány Gyula: Forrányomon üldözés élet elleni bűncselekmény nyomozásában. Belügyi Szemle, 2014/4., 98–111. o.

sek ügyében nyomozásokat. Az említett nyomozó szervek működésüknél fogva természetesen szakfeladatként kezelik a munkájukat, de az önálló működés azt is előidézi, hogy a keletkezett nyomozási tapasztalatok bizonyos mértékben elszigetelődnek, megmaradnak az egység kollektív emlékezetében, hagyományaiban, módszer- és eszköztárában. Különösen a Készenléti Rendőrséghez tartozó szervezeti elemek időnként átszervezésen esnek át (bár ez súlyosabb hatást kiváltva megtörténik a megyei rendőr-főkapitányságokon is), e változásokkor pedig nagy eséllyel elvesz az addigi közös tapasztalat.

A megyei rendőr-főkapitányságok többségében kialakult szakmai műhelyek³⁶ eredményességének előfeltétele a stabil és támogató vezetés által biztosított, jól funkcionáló és profiltiszta szervezeti keretek között, alkotó módon tevékenykedő, állandósult összetételű, tapasztalt bűnügyi nyomozók alkotta egységek megléte. Az egység nivójának elismerése egyebek között lemérhető az ügyességgel való együttműködésben és az ügyesség által vádemelésre vitt ügyek sikerében is.

Némely, kisebb ügyforgalmú megyei nyomozó szerv esetén az új ismeretekkel, tapasztalatokkal való felvérteződést késlelteti az esetek ritkább bekövetkezése.

A tapasztalatok megosztását és az ebből következő menet közbeni hibajavítás képességét hasznosan szolgálják a központi szerv által évente szervezett kétnapos továbbképzési kurzusok. Értékelésünk szerint kimutatható az igény arra, hogy e képzéseket az érintett életvédelmi nyomozói állomány (országosan nagyjából háromszáz fő³⁷) egészét lefedő, tanfolyami jellegű képzéssé fejlesszék.

Hiányolhatók azok a szakmai kiadványok, amelyek bizonyos különleges jogesetek feldolgozását tűzték ki célul. A magyar rendőrségnél egykor olyan belső terjesztésű időszakos kiadványok, tájékoztatók³⁸ kerültek a szakmai közönség elé, amik nemcsak az egyes bűncselekménytípusok elleni sikeres fellépéshez adtak metodikai támogatást, de az emberölési ügyek kritikus tárgya-

36 Például a Békés Megyei Rendőr-főkapitányságon: <https://www.beol.hu/kek-hirek/helyi-kek-hirek/amezokeres-a-vadaszboltois-gyilkossagnal-sem-adtak-fel-1595684/> vagy a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányságon: <https://www.hirado.hu/2017/01/17/husz-percen-at-nezte-mielott-megfojtotta-a-sebesult-esztert/>

37 Dr. Szokolai Zoltán rendőr alezredes, az ORFK bűnügyi főosztálya bűnügyi osztályvezetőjének közlése. Bűnügyi és vizsgálati osztályvezetők éves továbbképzése, Csopak, 2017.

38 Például az 1950–1960-as években: *Bűnügyi Technikai Tájékoztató és Bűnügyi Tájékoztató* BM Országos Rendőrkapitányság, majd a BM II/I. Csoportfőnökség kiadványai; *Realizált bűnügyek* sorozat a BM Tanulmányi és Módszertani Osztály kiadványa; *Tájékoztató az 1972–1992 években ismeretlen tettes által elkövetett emberölésekről*. ORFK Bűnüldözési Osztály, 1993.

lásával vagy akár csak ismertetésével is elősegítették a későbbiekben alkalmazott nyomozási módszerek eredményességét.

Napjainkban az olvasó által kézben tartott periodika lángörzöként látja el ezt a szerepet, annak ellenére, hogy küldetésében a tárgyalta szakterületnél jóval szélesebb tudományterületek szolgálatára vállalkozott.³⁹

Összegzés

Tekintve a deliktum súlyát, ritkaságát és az eredményes megoldásukhoz fűződő, döntően a szervezeti csatornákon keresztül ható társadalmi elvárást, az emberlési ügyek rosszul túrik a jogalkalmazók által a büntetőeljárás során elkövetett hibákat. A hibák többes előfordulása és különösen a kriminalisztikai eredetűek akár végzetesen befolyásolhatják az ügy befejezését, a büntetőjogi felelősség elbírálását. A hibaforrások feltárása és a szakszemélyzettel történő megismertetése elsősorban a rendőrség mint az ügytípusban nyomonzó hatóságként eljáró szervezet feladata. A hibák újratermelődésének jelensége felveti egy bünygyi protokoll kidolgozásának és bevezetésének szükségességét, amely természetesen nem lehet mentes az informatikai megoldásoktól. Ennél hatékonyabbnak tartjuk – természetesen a számonkérhetőség mellett – a folyamatos terhelés alatt, hosszú távon működő, stabil egységek számára a nyugodt szakmai alkotómunka feltételeinek megteremtését.

A tulajdon és az élet védelme minden korban alapvető társadalmi érdek, sérelmük üldözendő tett volt, ezért az élet elleni cselekményeknek a jövőben sem várható csökkenő mértékű megítélése. A gyorsuló technikai fejlődés vívmányai visszafordíthatatlanul szorítják háttérbe a személyes képességeken alapuló problémamegoldást. A bünfelelősség feltárása a jövőben várhatóan egyre inkább sémák, majd hogynem automatizmusok alapján történik.

Álláspontunk szerint azonban az életvédelmi nyomozói szakterület más bünygyi szaktevékenységtől történő megkülönböztetésének és elismerésének nagyobb nyomatókkal kell ebben a folyamatban latba esnie, hiszen a gyilkossági nyomozó intuitív gondolkodásának nemcsak a szokványos bünözök, ha-

³⁹ Példaként említhetők a romagyilkosság-sorozatként elhíresült büncselekmény önkritikus elemzései. Lásd Bócz Endre: Az úgynevezett „romagyilkosságok” ügyének néhány tanulsága. *Belügyi Szemle*, 2017/7–8., 5–37. o.; Petőfi Attila: A 2008–2009-es romagyilkosság-sorozat nyomozása. *Belügyi Szemle*, 2017/7–8., 38–55. o.; továbbá az Izsáki Rendőrőrsön, 2013-ban, rendőrök által elkövetett halált okozó testi sértés ügyének bemutatása: Bezerédi Imre: Esetelemzés. *Belügyi Szemle*, 2016/11., 108–116. o.

nem a büntetőjogi felelősségre vonással addig nem találkozó elkövetők gondolatvilágának megértésére is kell irányulnia.

Éppen ezért egyelőre csak fantáziánk képes körvonalazni azt a víziót, amelyben az emberölés helyszínére vonuló nyomozó (és a felettesei!) számítógépének képernyőjén, a rendelkezésre álló adatok alapján (már ez is viszonylagos, az ügyről befutó információk folyamatos bővülése miatt), az összes számításba vett verzió közül a legvalószínűbb ikonja villog és mintegy a célt befogva ad jelet a megfelelő nyomozási cselekmények automatikus megindítására – szerencsés esetben, hiba nélkül!⁴⁰

⁴⁰ Bogdány Gyula: Önakasztásnak álcázott emberölés felderítése rendőri vezetői szempontból. Zárógondolatok. Diplomamunka. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014, 96. o.